

Legal Issues in the Conservation, Restoration, Management, and Sustainable Use of Community Forests

Narong Saethep, Julapathana Kiratiphumtam and Wuttikon Detkawinlerd

Doctor of Philosophy Program in Law and Administration, Faculty of Law, Krirk University, Thailand

Lecturer of Faculty of Law, Krirk University, Thailand

Lecturer, Bachelor of Law Program Faculty of Law, Rajabhat Mahasarakham University, Thailand

E-mail: narong.saethep@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7547-2297>

E-mail: k.julapathana@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-2446-949X>

E-mail: wuttikon.da@rmu.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7551-4328>

Received 15/08/2024

Revised 26/08/2024

Accepted 26/10/2024

Abstract

Background and Aims: This academic article on Legal Problems in the Conservation, Restoration, Management and Sustainable Use of Community Forests aims to 1) study legal problems in the conservation, restoration, management and utilization of community forests sustainably; 2) study and analyze legal problems in the conservation, restoration, management and utilization of community forests sustainably; and 3) determine guidelines for amending laws and methods for the conservation, restoration, management and utilization of community forests sustainably.

Methodology: This study is a study of documents and related research, analyzed and presented according to the educational objectives.

Results: The results of the study found that 1) Community forests are very important in creating a balance for the ecosystem, including effectively reducing global temperatures. In addition to being important for reducing global warming, forests are also a natural environment that is closely related to the way of life and livelihood of local communities. Important legal issues that require the development of environmental rights in Thailand include the right to participate in environmental management, which is not consistent with international environmental law, as well as the problem of local community participation in the conservation, restoration, management and sustainable use of community forests. 2) Local community rights or original local community rights are very important for the preservation and restoration of community forests because local communities or original local communities are groups of people who live

and are close to community forests. However, the constitution, which is the parent law, revokes and revokes such rights, which will affect the restoration and preservation of community forests. The problem of local community participation in the restoration and preservation of community forests according to the Community Forest Act of 2019 is that there is still a lack of mechanisms based on the principle of true local community participation, and the role of local administrative organizations has not been defined. For the clear restoration and preservation of community forests 3) Amend the 2017 Constitution in the Fundamental Rights Chapter by proposing to amend Section 66 of the 2017 Constitution of the Kingdom of Thailand and amend the Community Forest Act of 2019 by amending Section 3, the objectives of community forests, amending Section 4, the definition of “community forest”, amending Section 4, the definition of “community” to be “local community”, amending Section 6 to enable local communities to participate, amending Section 9, “Community Forest Policy Committee”, amending Section 23, “Provincial Community Forest Committee”, and stipulating the methods for conservation, restoration, management and utilization of community forests sustainably, regarding the roles and duties of communities, the roles and duties of local administrative organizations, the roles and duties of related government units, the use of local cultural mechanisms, the use of mechanisms for participating in carbon credit projects, the utilization of community forests, the promotion of local wisdom from community forest products and the promotion of eco-tourism.

Conclusion: The amendment of the law and methods for the conservation, restoration, management and sustainable use of community forests has 2 parts: 1) Amending the Constitution of the Kingdom of Thailand section on fundamental rights, proposing to amend Section 66 of the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560; 2) Community Forest Act B.E. 2562, Section 3, Section 4, Section 9 and Section 23, along with specifying methods for the sustainable management of community forests in 8 aspects.

Keywords: Legal Issues; Community Forests; Rehabilitation; Management

ปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ณรงค์ แสนเทพ จุฬาพัฒน์ กิรติภูมิธรรม และ วุฒิกร เดชกวินเลิศ

นักศึกษาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขากฎหมายและการบริหาร คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

อาจารย์ประจำหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: บทความวิชาการเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน 3) เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและวิธีการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีการศึกษา: การศึกษานี้เป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์และนำเสนอตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษา

ผลการศึกษา: จากผลการศึกษาพบว่า 1) ป่าชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศ รวมถึงการลดอุณหภูมิของโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งป่าไม้นั้นนอกจากจะมีความสำคัญต่อการลดภาวะโลกร้อนแล้ว ยังเป็นสิ่งแวดลอมทางธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นอย่างแนบแน่น ปัญหาสำคัญในทางกฎหมายที่จะต้องมีการพัฒนาสิทธิในสิ่งแวดลอมของประเทศไทย ได้แก่ สิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดลอม ไม่สอดคล้องกับกฎหมายสิ่งแวดลอมระหว่างประเทศ รวมไปถึงปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ 2) สิทธิชุมชนท้องถิ่นหรือสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีความสำคัญต่อการรักษาและฟื้นฟูป่าชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมเป็นกลุ่มบุคคลที่ดำรงชีวิตและใกล้ชิดกับป่าชุมชน แต่รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทกลับยกเลิกเพิกถอนสิทธิดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชน และปัญหาของการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 คือ ยังขาดกลไกตามหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง พร้อมทั้งยังไม่มีกำหนดบทบาทขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชนที่ชัดเจน 3) ปรับแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ในหมวดสิทธิขั้นพื้นฐานเสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 และแก้ไขพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 โดย แก้ไขมาตรา 3 วัตถุประสงค์ของป่าชุมชน แก้ไขมาตรา 4 ความหมาย “ป่าชุมชน” แก้ไขมาตรา 4 ความหมาย “ชุมชน” เพิ่มเป็น “ชุมชนท้องถิ่น” แก้ไขมาตรา 6 เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม แก้ไข มาตรา 9 “คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน” แก้ไข มาตรา 23 “คณะกรรมการป่าชุมชนประจำ

จังหวัด” และมีการกำหนดวิธีการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ในเรื่องบทบาท และหน้าที่ของชุมชน บทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บทบาทและหน้าที่ของหน่วยรัฐที่เกี่ยวข้อง การใช้กลไกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้กลไกการเข้าร่วมโครงการคาร์บอนเครดิต การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผลผลิตของป่าชุมชนและการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สรุปผล: การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและวิธีการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืนมี 2 ส่วน คือ 1) การปรับแก้กฎหมายรัฐธรรมนูญหมวดสิทธิขั้นพื้นฐานเสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 2) พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 มาตรา 3 มาตรา 4 มาตรา 9 และมาตรา 23 พร้อมทั้งกำหนดวิธีการในการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืนใน 8 ประการ

คำสำคัญ: ปัญหาทางกฎหมาย, ป่าชุมชน, การฟื้นฟู, การจัดการ

บทนำ

สิ่งแวดล้อม (Environment) หรือระบบนิเวศมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ถ้าไม่มีสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) ด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและเทคโนโลยีทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2566) ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุมาจากการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การขยายการก่อสร้างหรือปัจจัยพื้นฐานแห่งการพัฒนา รวมทั้งเร่งผลิตสินค้าและบริการให้ทันกับความต้องการของประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละแห่งจึงถูกนำมาใช้กับวิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นจำนวนมาก ในขบวนการพัฒนาและการผลิตทำให้ความสมดุลของธรรมชาติเสียไป ส่งผลกระทบต่อมนุษย์หลายประการ เช่น ปัญหาการแปรปรวนของภูมิอากาศโลก การลดจำนวนลงของทรัพยากรธรรมชาติ การเกิดภัยพิบัติที่มีแนวโน้มรุนแรงมากยิ่งขึ้น มลพิษสิ่งแวดล้อมขยายขอบเขตกว้างขวางมากขึ้น เป็นต้น (จุฬาพัฒน์ กิริติภูมิธรรม, 2561) ในปัจจุบันสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติมีแนวโน้มถูกทำลายเพิ่มมากขึ้น และส่วนสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันก็คือ ป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่ายิ่งต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังเป็นฐานการพัฒนาประเทศในทุกด้าน เนื่องจากทรัพยากรป่าไม้สามารถอำนวยประโยชน์ต่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศและยังมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของคนในสังคม ป่าไม้ช่วยรักษาความสมดุลของธรรมชาติ ควบคุมสภาพดินฟ้าอากาศให้อยู่ในสภาพปกติ ช่วยลดความรุนแรงของกระแสน้ำ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญต่อทั้งมนุษย์และสัตว์ป่าเป็นอย่างมาก เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งทางตรง คือ เป็นแหล่งผลิตปัจจัย 4 ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ส่วนประโยชน์ทางอ้อม คือ ช่วยรักษาสมดุลของระบบนิเวศและแหล่งธรรมชาติ ทั้งยังช่วยรักษาสมดุลของธรรมชาติอีกด้วย ซึ่งป่าไม้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีพของมนุษย์และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ทรัพยากรป่าไม้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ (กระทรวงพลังงาน, 2567)

การจัดการป่าโดยใช้ชุมชนท้องถิ่น เป็นอีกทางที่จะช่วยดูแลปกป้องป่าไม้อย่างรู้คุณค่าหรือที่เรียกกันว่าป่าชุมชนโดยเจตจำนงของป่าชุมชน (ก้องเกียรติ เต็มตำนาน, 2565) มุ่งหมายต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความรู้สึกหวงแหน เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และมีการปลูกป่าเพิ่มขึ้น ตามหลักการผู้ได้รับประโยชน์จากป่าเป็นผู้ดูแลป่า ส่งเสริมปลูกป่าเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมจากป่าปลูกแบบครบวงจร (นฤมล ขุนวิช่วย และมานะ ขุนวิช่วย, 2562) สร้างกลไกหรือระบบตัดฟันระยะยาวที่ถูกต้องตามหลักวิชาการและกฎหมายสำหรับพื้นที่ที่อยู่นอกเขตพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ของเอกชน โดยให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ควบคู่กับการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสามารถระบุแหล่งกำเนิดของไม้ และป้องกันการลักลอบนำไม้ออกจากป่า รวมถึงการสร้างและพัฒนาพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและการเรียนรู้ทางธรรมชาติในเขตชุมชนเมืองและชนบทเพื่อให้ประชาชนได้ประโยชน์และรู้สึกใกล้ชิดธรรมชาติ เกิดความรู้สึกหวงแหน เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และได้รับความสุขจากทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมทั้งการแก้ไขปัญหาชุมชนที่ทำกินในเขตป่า (ธานี เนื่องจาง, 2562) โดยเน้นการใช้ประโยชน์ที่ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในรูปแบบคนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งป่าชุมชน คือ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพ พื้นฟูพื้นที่ป่าในเขตป่าชุมชนโดยการปลูกทดแทน เสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการป่าชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณีที่หลากหลายของชุมชนในการอนุรักษ์ พื้นฟูและพัฒนา ควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนและ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน (คณะกรรมการการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2562)

ปัญหาอุปสรรค ข้อจำกัดเกี่ยวกับการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชน ที่จะต้องมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนากฎหมาย และรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดความร่วมมือของสมาชิกชุมชน เครือข่ายป่าชุมชน ต่อการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชนและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของจารีตประเพณีท้องถิ่นต่อการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชน มีแนวทางการสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์การระหว่างประเทศเพื่อการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชน รวมไปถึงการบรรลุเป้าหมายเป็นกลางทางคาร์บอน ส่งเสริมให้ชุมชนเห็นถึงความสำคัญต่อชุมชนท้องถิ่นและได้และได้ประโยชน์จากการดูแลป่าชุมชนอย่างยั่งยืน จึงได้ทำการศึกษาเรื่องปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ พื้นฟู จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากฎหมายและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และบทบาทขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชนในรูปแบบการศึกษาวิจัยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ พื้นฟู จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ พื้นฟู จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน
3. เพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและวิธีการอนุรักษ์ พื้นฟู จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

การศึกษาเรื่อง ปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน มีผลการศึกษาที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ มีรายละเอียดดังนี้

1. การศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า จากปัญหาสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) ส่งผลให้ประชาคมโลกต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาเพื่อบรรลุเป้าหมายการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และการปล่อยก๊าซคาร์บอนเป็นศูนย์ ซึ่งการประชุมภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศครั้งที่ 26 หรือ UN Climate Change Conference of the Parties (COP26) ที่มียูเอ็นในเมืองกลาสโกว์ สกอตแลนด์ ผู้นำจากประเทศหลักและประเทศอื่น ๆ รวมกว่า 100 ประเทศได้ให้คำมั่นที่จะหยุดยั้งการทำลายป่าพร้อมฟื้นฟูผืนป่าและผืนดินที่เสื่อมโทรมภายในปี 2030 โดยผู้นำระดับโลกได้ตอกย้ำความสำคัญของป่าไม้ในการสร้างสมดุลระหว่างการปล่อยและกำจัดก๊าซเรือนกระจก การปรับตัวให้เข้ากับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการรักษาความเข้มแข็งของระบบนิเวศให้แข็งแรง จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรม พบว่า ป่าไม้ ไม่ว่าจะเป็นป่าธรรมชาติ ป่าเศรษฐกิจ รวมถึงป่าชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศ รวมถึงการลดอุณหภูมิของโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งป่าไม้นั้น นอกจากจะมีความสำคัญต่อการลดภาวะโลกร้อนแล้ว ยังเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นอย่างแนบแน่น เพราะประชาชนหรือชุมชนท้องถิ่นดำรงชีวิตอยู่ในป่าชุมชนนั้น ๆ รวมไปถึง สิทธิชุมชนท้องถิ่น ที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิคนที่อาศัยอยู่กับป่า ที่ต้องเป็นสิทธิพื้นฐานในการดำรงชีวิต และสิทธิในการดำรงชีวิตและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้อย่างยั่งยืน ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม เป็นสิทธิด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญตามที่ปรากฏในปฏิญญาริโอฯ 1992 และปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ที่เน้นสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง หรือที่เรียกว่า สิทธิอัตตะวินิจฉัย (Self-Determination) และสิทธิในการได้ประโยชน์และอาศัยทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานแห่งการดำรงชีพ ที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกและจะต้องให้ความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs)

อาจกล่าวได้ว่าชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิหน้าที่ต่อป่าชุมชน คือ ชุมชนท้องถิ่นจะต้องให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมและบทบาทของชุมชนท้องถิ่น ในการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชนมีเจตนารมณ์ในการสมควรส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าชุมชน และได้ประโยชน์จากป่าชุมชน ถือเป็นวิถีปฏิบัติและเป็นการปรับตัวของการจัดการทรัพยากรภายในชุมชนในการช่วยลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมของคนในชุมชน จากการถูกแย่งชิงทรัพยากรเพื่อการพัฒนาประเทศ และเป็นแนวทางหนึ่งในการรักษาพื้นที่ป่าและความสมบูรณ์ของนิเวศป่าไม้ เพื่อให้ระบบนิเวศคงความสมดุล เนื่องจากป่าชุมชนเป็นกลไกที่สำคัญที่เป็นช่องทางให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ จัดการ

พันธุ์ให้ป่ามีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น และมีการใช้ทรัพยากรและผลผลิตจากป่าได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความมั่นคงแห่งชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นเมื่อคนในชุมชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจึงไม่ต้องอพยพย้ายถิ่นฐาน และที่สำคัญยิ่งคือเพิ่มความสามารถให้กับมนุษยชาติ ได้เรียนรู้การอยู่อย่างสมดุลกับธรรมชาติและดำรงชีพอยู่ได้อย่างมีความสุข เป็นทางเลือกในการจัดการทรัพยากรนิเวศป่าไม้โดยมีชุมชนเป็นฐาน หรือเป็นการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน ที่มีวิถีปฏิบัติเป็นระบบสิทธิหน้าหมู่ หรือเป็นระบบทรัพยากรร่วมของชุมชน

จากการทบทวนวรรณกรรมได้มีคำตอบไปในทิศทางเดียวกันว่า สิทธิการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมไม่สอดคล้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ตามปฏิญญาริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Rio Declaration on the Environment and Development, 1992) ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกได้รับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สิทธิในการมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม และปัญหาบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 43, มาตรา 50(8) และมาตรา 57 (2) ที่ไม่ได้รับรองสิทธิของชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในการมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน ซึ่งหมายความว่ารวมถึงการจัดการป่าชุมชนด้วย อย่างไรก็ตาม สิทธิของชุมชนท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการมีส่วนร่วมนี้ เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ไม่ได้บัญญัติไว้ จึงเป็นปัญหาสำคัญในทางกฎหมายที่จะต้องมีการพัฒนาสิทธิในสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ได้แก่ สิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ไม่สอดคล้องกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (ปฏิญญา ริโอฯ 1992) กล่าวคือ ปฏิญญาริโอฯ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิก ได้รับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อม ได้แก่ 1) สิทธิในการมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อม 2) สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และ 3) สิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม จากที่กล่าวมาในข้างต้นถือปัญหาสำคัญของการพัฒนากฎหมายและรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และบทบาทขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชน จึงสมควรได้รับการแก้ไขหรือพัฒนาในเรื่องของสิทธิชุมชนท้องถิ่น ไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ถือเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศต่อไป (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, 2560)

2. การจัดการป่าชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562

2.1) นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้อง พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ตราขึ้นมาเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศมีความสมบูรณ์และยั่งยืน ได้กำหนดนิยามศัพท์คำว่า “ป่าชุมชน” หมายความว่า ป่านอกเขตป่าอนุรักษ์หรือพื้นที่อื่นของรัฐนอกเขตป่าอนุรักษ์ที่ได้รับอนุมัติให้จัดตั้งเป็นป่าชุมชน โดยชุมชนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาตลอดจนใช้ประโยชน์จาก

ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืนตามพระราชบัญญัตินี้ จากการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการระดมความคิดเห็น เมื่อพิจารณานิยามศัพท์คำว่า “ป่าชุมชน” แล้ว ยังไม่สอดคล้องกับป่าชุมชนที่เป็นอยู่ ยกตัวอย่างเช่น กำหนดความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เป็นป่าที่ประชาชนเข้าไปใช้สอยตามวิถีชีวิตของคนทุกคนในชุมชนนั้น ทั้งเรื่องการทำมาหากิน ระบบครอบครัวเครือญาติ ประเพณีความเชื่ออำนาจและกฎระเบียบในชุมชน ป่าชุมชนจึงมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมินิเวศ วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะแต่ละท้องถิ่นมีความเชื่อที่หลากหลายและมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชุมชน การให้ชุมชนสามารถใช้สิทธิร่วมกันในการขอใช้ป่าและทรัพยากรจากป่าได้ หากมีการสำรวจทรัพยากรที่ทดแทนได้ตามฤดูกาลที่มีศักยภาพเหมาะสม และเพียงพอในการเก็บหาหรือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติ สัตว์ป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศเพื่อแก้ไขปัญหาการดำรงชีพตามวิถีชุมชนหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จากเหตุผลดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการกำหนดคำนิยามศัพท์ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ยังไม่ครอบคลุมประเด็นในข้างต้น จึงต้องมีการกำหนดคำนิยามศัพท์ คำว่า “ป่าชุมชน” เพิ่มเติมหรือแก้ไขให้สอดคล้องกับสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (พระราชบัญญัติป่าชุมชน, 2562)

ในส่วน คำว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์หรือผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อกิจกรรมอันชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งช่วยเหลือหรือสนับสนุนการดำเนินการใด ๆ อันเป็นประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในชุมชนนั้น โดยมีการรวมตัวอย่างต่อเนื่อง มีระบบบริหารจัดการในรูปของคณะบุคคลและมีการแสดงเจตนาแทนชุมชนได้ ซึ่งป่าชุมชนเป็น กิจกรรมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรต้นไม้และป่าไม้ เพื่อผลประโยชน์ของครอบครัวและชุมชน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนและมอบอำนาจให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปลูก จัดการ ปกป้อง และเก็บหาผลประโยชน์จากป่าไม้อยู่ใต้ระบบการจัดการที่ยั่งยืน ที่อาจจะเป็นหนึ่งชุมชนหรือหลายชุมชนที่มาจัดการป่าชุมชนร่วมกันก็ได้ โดยที่คนในชุมชนนั้นๆ อาจเลือกใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และการรักษาระบบนิเวศก็ได้ ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นผู้วางแผนและตัดสินใจว่าจะใช้ประโยชน์อะไรและอย่างไรจากป่า จะดูแลรักษา พัฒนาป่าชุมชนอย่างไร ป่าชุมชนมีขอบเขตขนาดไหนที่ชุมชนจะดูแลได้ทั่วถึงเมื่อพิจารณาคำนิยามศัพท์เกี่ยวกับคำว่า “ชุมชน” ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 แล้ว พบว่า ยังไม่ได้ชี้ชัดในเรื่องของความสัมพันธ์ในเชิงพื้นที่ และความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหน่วยพื้นฐานของการพึ่งพาและการจัดการตนเอง การมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนทางสังคม ประเพณีหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น จึงต้องมีการกำหนดคำนิยามศัพท์ คำว่า “ชุมชนท้องถิ่น” โดยแก้ไขให้สอดคล้องกันมาขึ้น

จากการทบทวนวรรณกรรม ได้เข้าใจกระบวนการและเป้าหมายของการนิยามศัพท์ ซึ่งการนิยามศัพท์ คือ คำศัพท์ที่ต้องการคำอธิบายและสื่อความหมาย เพื่อให้มีความหมายตรงกัน โดยเฉพาะคำที่มีความหมายหลากหลาย ปกติแล้วนิยามศัพท์จะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การใช้นิยามเชิงแนวความคิด (Conceptual

Definition) และการให้นิยามเชิงหน้าที่เฉพาะ (Functional Definition) การให้นิยามเชิงแนวความคิด เป็นการให้ความหมายของคำศัพท์เกี่ยวกับแนวความคิดเชิงวิชาการ การให้นิยามศัพท์เชิงหน้าที่เฉพาะ เป็นการให้ความหมายของคำศัพท์ เกี่ยวกับวิธีการที่จะเสนอแนวความคิดไปใช้ในเรื่องราวเฉพาะ ซึ่งการเขียนนิยามศัพท์หรือการให้ความหมายของคำศัพท์ในเชิงปฏิบัติการควรถือเกณฑ์คือ (1) ให้นุคนรู้ความหมายของคำเท่ากัน (2) คำที่ใช้ต้องมีความหมายแน่นอน และตรวจสอบได้ (3) ต้องต่างจากคำอื่น ๆ อย่างเด่นชัด และไม่ซ้ำซ้อน (4) ต้องสอดคล้องกับเรื่องที่ทำ (5) ต้องครอบคลุมสถานะ และเงื่อนไข (6) คัดเลือกเพียงคำหลัก ๆ และเป็นสามัญ โดยเฉพาะ สำหรับคำที่มีความหมายอาจควรระบุให้ชัดเจน เพื่อความเข้าใจร่วมกัน (7) อย่าใช้ศัพท์ชาติที่ต้องแปลความอีก จากปัญหาของการกำหนดนิยามศัพท์ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 จะเห็นได้ว่ายังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันเท่าที่ควร เช่น คำว่าป่าชุมชนและชุมชนท้องถิ่น ควรมีการกำหนดในเรื่องการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนทางสังคม ประเพณีหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นนั้นเข้าไปด้วย

2.2) การรับรองคาร์บอนเครดิต การแก้ไขและพัฒนาพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ในเรื่องส่งเสริมการมีส่วนร่วมในโครงการภาคป่าไม้ที่ได้รับการรับรองคาร์บอนเครดิต เพื่อการมีส่วนร่วมในลดปริมาณการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์สู่สิ่งแวดล้อม รวมถึงให้มีสิทธิที่เกิดจากการเพิ่มการกักเก็บก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ตามหลักการของคาร์บอนเครดิต ในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งป่าชุมชน ซึ่งเดิมมีวัตถุประสงค์ 5 ข้อ คือ (1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ (2) การฟื้นฟูพื้นที่ป่าในเขตป่าชุมชน โดยการปลูกป่าทดแทน (3) การเสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการป่าชุมชน (4) การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายของชุมชนในการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพัฒนา การควบคุมดูแล และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน และ (5) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรีที่เห็นชอบออกกฎหมายอนุบัญญัติ ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 จำนวน 4 ฉบับ เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากไม้และใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชน การศึกษาค้นคว้า วิจัย ในป่าชุมชน การตรวจสอบและประเมินผลป่าชุมชน ตลอดจนการกำหนดสัดส่วนการแบ่งปันคาร์บอนเครดิต ซึ่งจะ เป็นการส่งเสริมให้ภาคธุรกิจมีส่วนร่วมในการสนับสนุนป่าชุมชน รวมทั้งเพิ่มศักยภาพการดำเนินงานของป่าชุมชน ในการกักเก็บคาร์บอนและกระตุ้นให้ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาสนับสนุนชุมชนที่ดูแลรักษาป่าชุมชนให้มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศไทยบรรลุเป้าหมายการลดก๊าซเรือนกระจก หากมีกระบวนการเข้าร่วมโครงการคาร์บอนเครดิตก็จะ เป็นผลดีต่อสิ่งแวดล้อมและป่าชุมชน จึงควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 กำหนดเรื่องของกระบวนการคาร์บอนเครดิต ลงในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งป่าชุมชนต่อไป

3) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการฟื้นฟูและดูแลป่าชุมชน พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 มีเจตนารมณ์ในการสมควรส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการ บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการป่าชุมชน และได้ประโยชน์จากป่าชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมี

พระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 บังคับใช้แล้ว แต่จากการศึกษาพบว่า การจัดการป่าชุมชนยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะนำไปสู่การฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชน รวมถึงการได้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตของท้องถิ่น รวมถึงสอดคล้องกับประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน จากการทบทวนวรรณกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการระดมความคิดเห็น พบว่า การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูป่าชุมชนจะต้องกำหนดโดยกฎหมายเป็นสำคัญ ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีการร่วมรับรู้ ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ ซึ่งตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้กำหนดรูปแบบไว้ใน มาตรา 9 ซึ่งให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน” ประกอบด้วย (1) รองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ (2) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นรองประธานกรรมการ (3) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เลขาธิการสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ อธิบดีกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อธิบดีกรมที่ดิน อธิบดีกรมธนารักษ์ อธิบดี กรมพัฒนาที่ดิน อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และ อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ (4) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่เกินแปดคน ซึ่งประธานกรรมการแต่งตั้งจากผู้ได้รับ การสรรหาจากกลุ่มผู้ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ มีผลงาน และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือมนุษยศาสตร์ หรือสังคมศาสตร์ จำนวนไม่เกินสองคน กลุ่มผู้แทนองค์กรภาคประชาสังคม จำนวนไม่เกินสองคน และกลุ่มผู้แทนประชาชนเครือข่ายป่าชุมชน ระดับจังหวัด จำนวนไม่เกินสี่คน ให้อธิบดีเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้อธิบดีแต่งตั้งข้าราชการของกรมป่าไม้เป็นผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการนโยบายได้ตามความจำเป็น เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายแล้ว แสดงให้เห็นว่ายังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากผู้คนที่ท้องถิ่นเท่าที่ควร โดยเฉพาะจำนวนกลุ่มผู้แทนประชาชนเครือข่ายป่าชุมชนระดับจังหวัด เพื่อให้แสดงถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมควรมีการปรับจำนวนกลุ่มผู้แทนประชาชนเครือข่ายป่าชุมชนระดับจังหวัด เข้ามาเป็นคณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน จะได้ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับป่าชุมชนอย่างแท้จริงเข้ามาดำเนินการเกี่ยวกับนโยบายป่าชุมชน ให้สามารถแก้ไขปัญหาและเพื่อศักยภาพการจัดการป่าชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

อีกประเด็นสำคัญสำหรับการจัดการป่าชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ตามที่ปรากฏในมาตรา มาตรา 23 ให้มีคณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด ในจังหวัดที่มีคำขอจัดตั้งป่าชุมชน หรือมีการจัดตั้งป่าชุมชนแล้ว ประกอบด้วย (1) ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมายเป็นประธานกรรมการ (2) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้แทนกระทรวงกลาโหม ผู้อำนวยการสำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้แห่งท้องที่ อัยการจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ปลัดจังหวัด และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (3) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่ป่าชุมชนตั้งอยู่ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจำนวนหนึ่งคน และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ที่จัดตั้งป่าชุมชนซึ่งปฏิบัติหน้าที่อยู่ในจังหวัดนั้นซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง

จำนวนสองคนเป็นกรรมการ (4) ประธานเครือข่ายป่าชุมชนระดับจังหวัด เป็นกรรมการ (5) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งจำนวนไม่เกินเจ็ดคน ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งข้าราชการของกรมป่าไม้เป็น เลขานุการตามที่อธิบดีเสนอ และแต่งตั้งผู้ช่วยเลขานุการอีกไม่เกินสองคนในกรณีที่ไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการ ตาม (3) หรือ (4) ให้คณะกรรมการประกอบด้วยกรรมการเท่าที่มีอยู่ เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายแล้ว ควรมีแนวทางตามมาตรา 9 ตามที่กล่าวมาในข้างต้นคือ ควรให้ผู้มีส่วนได้เสียที่อยู่กับป่าเข้ามากำหนดแนวทางการ ปั่นฟูและดูแลป่าชุมชน โดยเฉพาะจำนวนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่ป่าชุมชนตั้งอยู่ ซึ่งตาม กฎหมายยังถือว่ามีจำนวนยังไม่มากเท่าที่ควร อาจจะเป็นอุปสรรคในการกำหนดกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับ ท้องถิ่น จึงควรให้ความสำคัญกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนระดับ ภูมิภาคคือ จังหวัด ลงไปสู่ระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้านรวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ต่อไป

4) การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายในการอนุรักษ์ ปั่นฟู จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืน จากที่กล่าวมาเห็นได้ว่าการปั่นฟูและรักษาป่าชุมชน โดยที่มุ่งเน้นในการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวกับป่าชุมชนเป็น สำคัญได้แก่ สิทธิชุมชนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญและการจัดการป่าชุมชนตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ถือเป็นสาระสำคัญของการศึกษานี้ และเป็นปัญหาที่สมควรได้รับการแก้ไขและมีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ใน ด้านกฎหมายต้องกำหนดความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์และขอบเขตการมีผลบังคับใช้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติ ป่าชุมชน โดยมุ่งหมายให้บุคคลและชุมชนได้ประโยชน์จากป่าชุมชน เกิดเจตคติในการดูแลรักษาและจัดการป่า ชุมชนร่วมกับรัฐ เพื่อป้องกันการตัดไม้โดยผิดกฎหมายและการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่า เพื่อรักษาและปั่นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพในป่าให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์และคงอยู่เป็น มรดกทางธรรมชาติของประเทศและของมนุษยชาติสืบไป และมุ่งหมายเพื่อกำหนดสาระแห่งสิทธิของบุคคลและ ชุมชนในการอนุรักษ์ ปั่นฟู จัดการ บำรุงรักษา ตลอดจนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และ ความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างสมดุลและยั่งยืนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติรับรอง มี วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนได้ร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ ปั่นฟู จัดการ บำรุงรักษาตลอดจนใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนในรูปแบบของป่าชุมชน โดยป่าชุมชนต้องจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ คือ (1) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความ หลากหลายทางชีวภาพ (2) การปั่นฟูพื้นที่ป่าในเขตป่าชุมชนโดยการปลูกป่าทดแทน (3) การเสริมสร้างความ ร่วมมือทุกภาคส่วนในการจัดการป่าชุมชน (4) การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลายของชุมชนในการ อนุรักษ์ การปั่นฟู การพัฒนา การควบคุมดูแล และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในปัจจุบันการจัดการป่าชุมชนของประเทศไทยยังปัญหาทางกฎหมายได้แก่ การขาดกลไกตามหลักการมี ส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง และยังไม่มีกำหนดบทบาทขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อการ

ฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชนที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ซึ่งแตกต่างจากการจัดการป่าชุมชนของสหรัฐอเมริกา สหพันธสาธารณรัฐบราซิล ราชอาณาจักรภูฏาน ที่ทั้ง 3 ประเทศให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการใช้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการจัดการป่าชุมชน นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับและหลักการกระจายอำนาจ ด้วยการกำหนดบทบาทของการปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์การปกครองที่มีความใกล้ชิดกับป่าชุมชนให้มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน การวิเคราะห์เห็นควรอย่างยิ่งที่จะต้องนำคำตอบจากการศึกษาวิจัยนี้ไปกำหนดแนวทางตามวัตถุประสงค์ของการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชนต่อไป แนวทางการพัฒนากฎหมาย ด้วยการเสนอให้มีการรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่นไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และเสนอให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 ได้แก่ การรับรองสิทธิชุมชนท้องถิ่น การแก้ไขนิยามความหมายของป่าชุมชน แก้ไขวัตถุประสงค์ของการจัดการป่าชุมชน และบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจและหลักการจัดการป่าชุมชนที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ได้เสนอรูปแบบในการจัดการป่าชุมชนเพื่อใช้เป็นรูปแบบเชิงบูรณาการควบคู่ไปกับการบังคับใช้กฎหมาย ได้แก่ (1) การกำหนดบทบาทและหน้าที่ของชุมชน (2) การกำหนดบทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) บทบาทและหน้าที่ของหน่วยรัฐที่เกี่ยวข้อง (4) การใช้กลไกทางวัฒนธรรมท้องถิ่น (5) การใช้กลไกการเข้าร่วมโครงการคาร์บอนเครดิต (6) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน (7) การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผลผลิตของป่าชุมชน (8) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการและใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ปัญหา

มีปรับแก้กฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ได้แก่ บทบัญญัติสิทธิในสิ่งแวดล้อมไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดสิทธิขั้นพื้นฐานเสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 66 และแก้ไขพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562 โดย แก้ไขมาตรา 3 วัตถุประสงค์ของป่าชุมชน แก้ไขมาตรา 4 ความหมาย “ป่าชุมชน” แก้ไขมาตรา 4 ความหมาย “ชุมชน” เพิ่มเป็น “ชุมชนท้องถิ่น” แก้ไขมาตรา 6 เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม แก้ไข มาตรา 9 “คณะกรรมการนโยบายป่าชุมชน” และแก้ไข มาตรา 23 “คณะกรรมการป่าชุมชนประจำจังหวัด”

เสนอให้กำหนดบทบาทและหน้าที่ระดับชุมชนในพื้นที่ฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชน บทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ป่าชุมชนตั้งอยู่ ในการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชน บทบาทและหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน การใช้กลไกด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมรักษาและการฟื้นฟูป่าชุมชน การเข้าร่วมโครงการคาร์บอนเครดิต แนวทางในการใช้ประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่นจากป่าชุมชน แนวทางในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผลผลิตของป่าชุมชน และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าชุมชน ในการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชนทุกภาคส่วน

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, (2566). *สิ่งแวดล้อมในชุมชน*. Retrieved on August 5, 2023,

<https://web.ku.ac.th/schoolnet/snet6/envi5/chum/chum.htm>

กระทรวงพลังงาน, (2567). *พิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol)*. Retrieved on May 12, 2024,

<https://www.eppo.go.th/index.php/th/plan-policy/climatechange/unitednation/kyotocol-protocol>.

ก้องเกียรติ เต็มตำนาน. (2565). *รูปแบบการจัดการป่าชุมชนโดยการมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม*. ปริญญานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). *รายงานการศึกษาเรื่องการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสถานิติบัญญัติแห่งชาติ

จุฬารัตน์ กิตติภูมิธรรม, (2561). *กรอบกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของธรรมชาติหรือสิทธิของแม่ธรณี*.

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ธานี เนื่องจำนง, (2562). *รูปแบบองค์กรประชาท้องถิ่นเพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศรีปทุม

นฤมล ขุนวิช่วย และมานะ ขุนวิช่วย, (2562). *ทุนทางสังคมในการจัดการและใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าพรุควนเค็ริง*. วารสารนาคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 11 (2), 62–71.

พระราชบัญญัติป่าชุมชน, (2562). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่มที่ 136 ตอนที่ 71 ก. (24 พ.ค. 2562). หน้า 71

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, (2560). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก. (6 เมษายน 2560).

หน้า 20

Rio Declaration on the Environment and Development. (1992). *THE RIO DECLARATION ON ENVIRONMENT AND DEVELOPMENT*. The Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, adopted at Stockholm on 16 June 1972. https://www.iau-hesd.net/sites/default/files/documents/rio_e.pdf

